

โลกแห่งสามัญวิสัยมุมมองจากพระพุทธศาสนาเถรวาท

OBJECTIVE WORLD IN THE PERSPECTIVE OF THERAVADA BUDDHISM

¹นคร จันทราช, ²ปรีติธี แสงวงศ์ และ ³กิตติพัฒน์ ทาวงศ์ชา

¹Nakhorn Chantarach ²Parasit Sawaengwong and ³Kittiphat Thawongsa

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

³มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประเทศไทย

^{1,2}Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

³Mahamakut Buddhist University, Thailand.

³kittiphat2016@gmail.com

Received :January 20, 2020; Revised :February 12, 2020; Accepted :June 2, 2020

บทคัดย่อ

โลกแห่งสามัญวิสัยในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นโลกที่บริสุทธิ์ปราศจากความหมายเป็นเพียงที่รวมตัวของธาตุ 4 อันได้แก่ ดิน น้ำ ลม และไฟ ที่มนุษย์สามารถรับรู้การมีอยู่ของโลกแห่งสามัญวิสัยโดยอาศัยประสาทสัมผัสผ่านองค์ประกอบ 3 อย่างคือ 1) आयตนะภายนอก 2) आयตนะภายใน และ 3) วิญญาณ ที่สร้างความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์โดยตรง หากมนุษย์รับรู้ไม่ตรงตามความเป็นจริงทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นกลายเป็นความทุกข์ หากมีความรับรู้ตามความเป็นจริงของโลกทำให้รู้เท่าทันโลกตามความเป็นจริงและเอื้อต่อเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาทคือการพ้นทุกข์

คำสำคัญ :โลกแห่งสามัญวิสัย,พระพุทธศาสนาเถรวาท

¹ อาจารย์ ดร., บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.

² อาจารย์, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.

³ อาจารย์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

Abstract

Objective world in Theravada Buddhism is a pure world without meaning. It is only the combination of 4 elements including earth, water, air and fire. These are acknowledged by the sense-spheres of human beings through the 3 components including: 1) external sense-spheres; 2) internal sense-spheres; and 3) sense-awareness. These directly cause happiness and suffering to human beings. If human beings do not acknowledge the truth, it will lead to attachment and become suffering. In the other way round, if they acknowledge according to the truth, they will keep up with the truth that facilitates themselves towards the highest goal of Theravada Buddhism that is the end of suffering.

Keywords: Objective World, Theravada Buddhism

บทนำ

โลกแห่งสามัญวิสัยโดยเรียกว่าอีกอย่างว่า“โลกภายนอก”ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นโลกภายนอกจัดเป็นโลกที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มันมีธรรมชาติอย่างไร มันก็มีอยู่อย่างนั้นเป็นโลกที่เรารู้เราเห็นอยู่ตามปกติธรรมดาทุกวัน (สุนทร ณ รัชชี, 2535:49) มนุษย์เป็นแค่เพียงสิ่งหนึ่งในบรรดาสิ่งที่มีชีวิตอยู่บนโลกใบนี้ โดยที่มนุษย์นั้นสามารถรับรู้การมีอยู่ของโลกโดยอาศัยประสาทสัมผัส แม้มนุษย์จะมีอยู่หรือไม่มีอยู่ก็ตาม แต่ก็ไม่กระทบกระเทือนถึง“การมีอยู่”ของโลก ที่เป็นเช่นนี้เพราะการมีอยู่ของโลกแห่งสามัญวิสัยนี้ไม่ขึ้นอยู่กับการมีอยู่ของมนุษย์ แม้กระนั้นก็มีพระพุทธพจน์จำนวนชุดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงโลกแห่งสามัญวิสัยขึ้นอยู่กับการรับรู้ของมนุษย์สมดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระสูตรต่างที่และต่างวาระกันดังนี้

“ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะถูกชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น” (ขุ.ข. (ไทย) 24/1/23)

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า‘โลก โลก’ ด้วยเหตุเพียง เท่าไรหนอจึงชื่อว่าโลกหรือการบัญญัติว่าโลก” “สมิทธิ จักขุ รูป จักขุวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุ

วิญญาณมีอยู่ในที่ใดโลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็มีอยู่ในที่นั้น ชิวหา มโน ธรรมารมณ มโน วิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญาณ มีอยู่ในที่ใดโลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็มีอยู่ในที่นั้น สมिति ส่วน จักขุ รูป จักขุวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณไม่มีในที่ใด โลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็ไม่มีในที่นั้น ชิวหา ฯลฯ มโน ธรรมารมณ มโนวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญาณไม่มีในที่ใดโลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็ไม่มีในที่นั้น”

จากพระพุทฺธพจน์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า โลกภายนอกตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มนุษย์มีอายตนะที่สามารถรับรู้โลกภายนอกได้ เนื่องด้วยมนุษย์มีอายตนะที่สามารถรับรู้โลกภายนอกได้และในบางครั้งการรับรู้โลกภายนอกนั้นก่อให้เกิดความทุกข์กับมนุษย์เมื่อเป็นเช่นนั้นก็จำเป็นที่เราจะต้องทำความเข้าใจตัวเรา และโลกที่เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทางอายตนะให้ชัดเจนและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นจริงของโลกทั้ง 2 อย่างไปพร้อมๆกัน แม้โลกภายนอกจะปราศจากความหมายใดๆ แต่ก็มีคุณสมบัติต่อความสุข ความทุกข์ของมนุษย์โดยตรงและมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจในความหมายชีวิต ด้วยเหตุนี้การที่จะเข้าใจปัญหาเรื่องความทุกข์และการดับทุกข์ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท บทความนี้ผู้เขียนจึงมีความสนใจในประเด็นปัญหา คือ มนุษย์รับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยได้อย่างไร โดยมีอะไรเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับการรับรู้โลกภายนอก และหากมนุษย์จะแก้ปัญหาเรื่องความทุกข์นี้ที่เกิดจากการรับรู้หรือความสัมพันธ์กับโลกภายนอกมนุษย์จะแก้ปัญหาเรื่องทุกข์นี้อย่างไรต่อไป

มนุษย์กับโลกแห่งสามัญวิสัย

มนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทมีองค์ประกอบสำคัญที่จัดเป็น“หมวด”หรือ “กอง”(พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, ราชบัณฑิต), 2550 :205) เรียกว่าเบญจขันธ์หรือขันธ์ 5 (The Five Aggregates) ที่ประชุมกันเข้ามีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ กายกับจิต หรือรูปกับนาม รูปคือ รูปขันธ์ ได้แก่ร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ ส่วนนาม คือ จิตหรือวิญญาณและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับจิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2553:15) หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิตผ่านมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท ขันธ์ 5 มีความเกี่ยวข้องกันและสัมพันธ์กันที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะขันธ์ 5 เป็นกองแห่งรูปธรรมและนามธรรมที่ประชุมกันเข้าเป็นชีวิต

ประกอบด้วย รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์และวิญญาณขันธ์ (ประยงค์ จันทร์แดง, 2556:44) จากองค์ประกอบทั้ง 5 เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ความเป็นสิ่งมีชีวิตนั้นเกิดความสุขสมบูรณ์ในด้านรูปธรรม คือ ร่างกาย และในด้านนามธรรม คือ จิตใจ องค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นเหตุและปัจจัยทำให้มนุษย์เกิดการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยได้โดยมีรายละเอียดของแต่ละขันธ์ตามลำดับดังนี้

1. รูปขันธ์ (Corporeality) คือ ลักษณะของสิ่งที่เป็นกายภาพ (Physical body) ของสรรพสิ่งเป็นโครงสร้างของสิ่งต่างๆที่เป็นวัตถุรูปประกอบด้วยธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ และส่วนที่เป็นร่างกายและพฤติกรรมตลอดจนคุณสมบัติต่างๆของส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด

2. เวทนาขันธ์ (Feeling or Sensation) คือ ความรู้สึกทางใจ ความสุขและความทุกข์หรือเฉยๆ ความเสวยอารมณ์ กริยาเสวยอารมณ์กันเกิดแต่จิตสัมผัส หรือ กองเวทนา ในส่วนของเวทนาขันธ์นี้เป็นส่วนที่ชีวิตเกิดการรับรู้ เป็นการเสวยรสอารมณ์ ความรู้สึก สุข ทุกข์หรือเฉยๆ กล่าวคือ เวทนาขันธ์นั้นคือธาตุรู้หรือจิต ซึ่งอยู่ในส่วนของความสัมพันธ์ของกายกับจิต ในรูปแบบของความสัมพันธ์ในเชิงจิตภาพ ในภาคส่วนของการรับรู้ และการทำงานของร่างกาย เช่น เมื่อรับรู้แล้ว เกิดความพอใจ มนุษย์เรียกว่า สุข เกิดความไม่พอใจเรียกว่า ทุกข์ หรือเมื่อรับรู้แล้วไม่ทุกข์และไม่สุข เรียกว่า เฉยๆ

3. สัญญาขันธ์ (Perception) หมายถึง ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ หรือความจำได้หมายรู้ เป็นการกำหนดอาการหรือลักษณะของอารมณ์ที่เกิดการกระทบสัมผัสในแต่ละครั้งในแต่ละสภาวะการณ์ เมื่อเหตุการณ์หรือสภาวะการณ์เกิดขึ้นหลายๆครั้งก็เกิดการแยกแยะในส่วนของรายละเอียด ความแตกต่างของอารมณ์ที่ได้รับรู้และนำมาซึ่งการบันทึกความจำของข้อมูลนั้นๆ ทำให้เกิดเป็นความกำหนดหมายให้จำอารมณ์นั้นๆได้ เช่น เสียงดัง รูปสวย กลิ่นหอม รสหวาน ร้อน ดีใจ และเสียใจ เป็นต้น และยังรวมถึงลักษณะทรวดทรง สี สันฐาน ตลอดจนชื่อเรียกและสมมติบัญญัติต่างๆ ที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ หรือเป็นเครื่องหมายบ่งชี้ถึงความเป็นตัวตน รูปแบบ ขนาด และความแตกต่างเฉพาะของทุกๆสรรพสิ่งในโลกนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นการจำได้ของทางแห่งการรับรู้ของสัญญา หรือทางอายตนะภายนอก สัญญาสามารถแยกตามลักษณะของทางแห่งการรับรู้ได้มี 6 ทาง คือ (ช.ป. (ไทย) 31/3/10.)

1. รูปสัญญา	คือ การจำรูปหรือสิ่งที่ตนเห็นได้
2. สัททสัญญา	คือ การจำเสียงที่หูได้ยินได้
3. คันธสัญญา	คือ การจำกลิ่นที่รับรู้ทางจมูกได้

4. รสสัญญา	คือ การจำรสที่รับรู้ทางลิ้นได้
5. โผฏฐัพพสัญญา	คือ การจำสิ่งที่รับรู้ทางกายได้
6. ัมมสัญญา	คือ การจำสิ่งที่ใจรับรู้ได้โดยตรงได้

จากสัญญา 6 ประการข้างต้นจะเห็นว่า หน้าที่ของจิตในระดับสัญญานี้ สิ่งที่เป็นอารมณ์ของสัญญาคือสิ่งที่เป็นอารมณ์ของจิตและจิตจะมีบทบาทในเรื่องของความจำและการบันทึกข้อมูลอารมณ์และความรู้สึกนั้นๆตามช่องทางการรับรู้ต่างๆของสัญญาต่อไป

4. สังขารขันธ (Mental Formations or Volitional Activities) คือ สภาวะธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้น หรือเรียกว่า “กองสังขาร” เป็นอำนาจที่คอยควบคุมจิตหรือปรุงแต่งจิตให้เกิด “การหักเห” ทางความคิดกล่าวคือทำให้จิต “คิดดี” “คิดชั่ว” หรือ “เป็นกลางๆ” คุณสมบัติต่างๆของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำ ที่ปรุงแต่งคุณภาพของจิตให้เป็น “กุศล” และ “อกุศล” หรือ “อพยาภาต” จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่มีผลทางจิต ให้จิตคิดไปในทิศทางที่ถูกต้อง คิดไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้องหรือคิดเป็นกลางๆ ซึ่งตรงนี้ชี้ให้เห็นว่า ในระดับสังขารขันธนี้ จิตเริ่มมีการถูกควบคุมโดยอำนาจจากแรงขับภายในอันมีผลต่อความรู้สึก นึกคิด การพูดและการกระทำ ให้เกิดกรรมทางกาย วาจาและใจ โดยมีศรัทธา สติ เมตตา กรุณา ปัญญา โลภะ โทสะ เจตนา สมာธิ เป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึก นึกคิด การพูด และการกระทำ อันจะนำมาซึ่งผลดี ผลชั่วหรือความเป็นกลางๆได้

5. วิญญาณขันธ (Consciousness) คือ การรู้แจ้งอารมณ์ เป็นอาการของจิตที่ออกมารับรู้อารมณ์ทางอายตนะภายใน 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ การรับรู้ของวิญญาณขันธเป็นความรู้จำเพาะของสิ่งที่ได้รับรู้ในเบื้องต้นเท่านั้น และยังไม่ได้มีปัจจัยปรุงแต่งจิตให้เข้าถึงในรายละเอียดของสิ่งที่ได้รู้ ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้สัมผัส คือเป็นลักษณะของอาการ สักแต่ว่ารู้อย่างเดียว ยังไม่ได้มีการจดจำหรือ การจำได้หมายรู้ในสิ่งที่รับรู้มา กล่าวคือ การรู้เพียงแค่ว่าโครงสร้างพื้นผิวที่ประสาทสัมผัสทั้ง 6 รับรู้ในช่วงแรกที่เกิดการกระทบสัมผัสกัน เท่าที่มีข้อมูลในขณะนั้น เช่น รูปปร่าง รูปทรง ลักษณะอาการ สีกลิ่น รสชาติ และเสียง เป็นต้น

จากองค์ประกอบหรือเบญจขันธข้างต้นสะท้อนให้เห็นภาพรวมของมนุษย์อย่างชัดเจนว่า มนุษย์คือ “องค์รวม” หรือ “ชุดสำเร็จรูป” ของกลุ่มก้อนที่เป็น “หน่วยย่อย” ของธาตุต่างๆที่สามารถย่อยลงได้ 2 อย่าง คือ รูปกับนาม (ฐานิสรา ประธานราษฎร์นิกร, 2552:109) ในส่วนของรูปนั้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งของมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นมีเพียงเศษหนึ่งส่วนห้าของ

องค์ประกอบทั้งหมดที่กล่าวถึงลักษณะทางกายภาพหรือลักษณะที่เป็นสสาร เป็นวัตถุนั้นคือ ส่วนขององค์ประกอบที่หนึ่งคือรูปขันธ์ และเป็นส่วนที่ไม่สามารถรับรู้อารมณ์ได้ในส่วน องค์ประกอบอื่นๆไม่ว่าจะเป็น เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ทั้ง 4 อย่างนี้เรียกว่า “เจตสิก” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2548:205) มีทั้งฝ่ายดี ฝ่าย เลว และฝ่ายเป็นกลาง (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2556:40) ทั้ง 4 องค์ประกอบ หลักของมนุษย์นั้นเป็นเรื่องของนามธรรม โดยเฉพาะในเรื่องของการรับรู้ ความรู้สึก ซึ่งเป็น ตัว“ผลักดัน”การทำงานของร่างกาย เป็นเรื่องของจิต ซึ่งมีลักษณะนามธรรม เป็นอสสาร ไม่มีตัวตน จิตทำหน้าที่สำคัญเป็น“ศูนย์บังคับบัญชาการ”ของร่างกาย จิตมีหน้าที่“รับรู้”และ “เข้าใจ”ตลอดจน“แปรข้อมูล” ที่ส่งผ่านร่างกายมนุษย์ ทั้งหมดจัดเป็นกระบวนการที่มีจิตทำ หน้าที่ใน“การรวบรวมข้อมูล”ทำการประเมินด้วย“การวิเคราะห์”และ “สังเคราะห์”เรียกว่า “สังขาร” (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2543:49) เพื่อ“สังการ”ให้มีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง (พระมหาอุทัย ญาณโร, 2539:249) เป็นการแสดงออกทางกาย วาจา พฤติกรรมที่เกิดขึ้นทาง กายและทางวาจา การกระทำของมนุษย์เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจาก“ความรู้ตัว”ยิ่งกว่านั้น ผู้กระทำต้องมี“ความใส่ใจ”ซึ่งเป็น“ความมุ่งหมาย”ในการกระทำกิจนั้นอย่างแท้จริง ประเด็นคำถามสำคัญคือว่า มนุษย์รับรู้โลกภายนอกนี้ได้อย่างไร? และมีอะไรเป็นจุดเชื่อมต่อ ระหว่างมนุษย์กับการรับรู้โลกภายนอก? ประเด็นปัญหาดังกล่าวผู้เขียนจะได้วินิจฉัยในหัวข้อ ต่อไป

การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัย

สำหรับประเด็นคำถามที่ว่า มนุษย์รับรู้การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยได้อย่างไร? หาก ตอบโดยสามัญสำนึกตามปกติของคนทั่วไปเราจะพบคำตอบว่า มนุษย์สามารถรับรู้โลก ภายนอกได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 เช่น มนุษย์สามารถมองเห็นโลกและสิ่งต่างๆได้ด้วยตา สามารถได้ยินเสียงต่างๆทางหู สามารถรับรู้กลิ่นต่างๆได้โดยทางจมูก สามารถรับรู้รสชาติ ต่างๆได้ด้วยลิ้น และยังสามารถจับต้องสิ่งต่างๆได้นั้นเป็นการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยได้โดย ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย แต่พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นได้แบ่ง โลกแห่งสามัญวิสัยหรือสรรพสิ่งทั้งหลายซึ่งอยู่ในสถานะคือ “สิ่งที่ถูกรู้” ออกเป็น 6 ตามการ รับรู้เรียกว่า “อายตนะภายนอก”(Sense - Objects) มี 6 อย่างตามลำดับดังนี้

1. รูป คือ โลกที่เป็นรูปธรรมทั้งหมด

2. เสียง	คือ โลกที่เป็นฝ่ายเสียง
3. กลิ่น	คือ โลกที่เป็นกลิ่นทั้งหมด
4. รส	คือ โลกฝ่ายรสชาติต่างๆ
5. โผฏฐัพพะ	คือ โลกที่เป็นฝ่ายที่ต้องสัมผัสกาย
6. ธรรมารมณ์	คือ โลกที่รับรู้ได้ทางความคิดทางใจ

จากหลักของอายตนะภายนอกข้างต้นพระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าโลกทั้ง 6 ประการนี้เรียกว่า“อารมณ์”จัดเป็นโลกแห่งสามัญวิสัยเป็น“สิ่งที่ถูกรู้” ที่มนุษย์สามารถรับรู้สิ่งต่างๆ มากมายในโลกผ่านอายตนะที่เป็นตัว“เชื่อมต่อ”หรือ“ทางรับรู้”ของมนุษย์อันเป็นที่มาและบ่อเกิดความรู้ที่เป็นไปตามกระบวนการของการรับรู้ระหว่าง “อายตนะภายนอก” (Sense - Objects) มากระทบ เรียกว่า “ผัสสะ” “อายตนะภายใน” (Sense - Organs) ในการรับรู้หรือเกิดความรู้สึกได้นั้นจะต้องเกิดความร่วมมือทั้งสิ่งมากระทบและอวัยวะสัมผัส ซึ่งประกอบด้วยอายตนะภายนอกมี 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ และอายตนะภายในมี 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เกิดการกระทบกันเรียกว่าจึงเป็นกระบวนการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยที่สมบูรณ์ได้ การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นกล่าวได้ว่าการรับรู้ั้นต้องมีองค์ประกอบในการรับรู้ คือ อายตนะ 6 อารมณ์ 6 และ วิญญาณ 6 ทั้งหมดต้องมีความเกี่ยวข้องกันหรือมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต),2543:35)

1. ตา	เป็นแดนรับรู้	รูป	เกิดความรู้ คือ จักขุวิญญาณ
2. หู	เป็นแดนรับรู้	เสียง	เกิดความรู้ คือ โสตวิญญาณ
3. จมูก	เป็นแดนรับรู้	กลิ่น	เกิดความรู้ คือ ขานวิญญาณ
4. ลิ้น	เป็นแดนรับรู้	รส	เกิดความรู้ คือ ชิวหาวิญญาณ
5. กาย	เป็นแดนรับรู้	สิ่งที่ต้องกาย	เกิดความรู้ คือ กายวิญญาณ
6. ใจ	เป็นแดนรับรู้	เรื่องในใจ	เกิดความรู้ คือ มโนวิญญาณ

จากกระบวนการรับรู้ข้างต้นถือว่าเป็นกระบวนการรับรู้ที่สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทที่จะต้องมียกองค์ประกอบครบทั้ง 3 อย่างคือ 1) อายตนะ 2) อารมณ์ และ 3) วิญญาณ องค์ธรรมทั้ง 3 อย่างนี้มีชื่อเรียกรวมกันว่า ผัสสะ หรือสัมผัสคือ “การกระทบ” แต่ความหมายทางธรรมว่า “การประจวบหรือบรรจบพร้อมแห่งอายตนะ” ทำให้มนุษย์สามารถรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยหรือโลกภายนอกได้ โลกภายนอกตามหลักของ

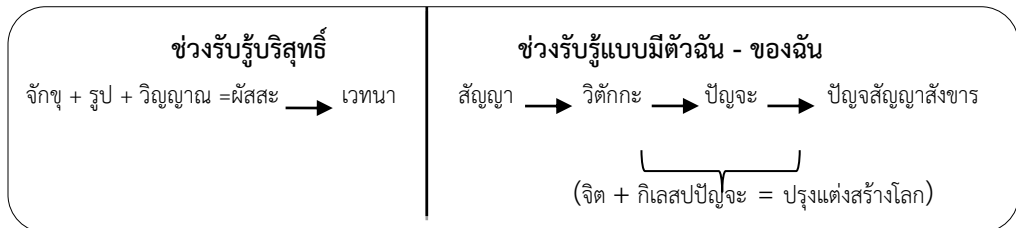
พระพุทธศาสนาเถรวาทแม้จะเป็นโลกที่ปราศจากความหมายใดๆ แต่สิ่งที่พบและเกิดขึ้นในชีวิตจริงของมนุษย์คือโลกภายนอกดังกล่าวมีความสัมพันธ์ต่อความสุขและความทุกข์ของมนุษย์โดยตรงซึ่งเป็นเรื่องของการรับรู้การสร้างโลกของมนุษย์อย่างไร? เป็นประเด็นปัญหาที่ผู้เขียนจะได้วินิจฉัยต่อไป

1. การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยตามอำนาจของสัญญา

การรับรู้รับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอายตนะเป็นตัว “เชื่อมต่อ” หรือเป็น “ทางรับรู้” โลกภายนอกของมนุษย์อันเป็นที่มาของและบ่อเกิดของความรู้ ประกอบด้วยอายตนะภายนอกมี 6 อย่าง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เกิดการกระทบสัมผัสกับหรือที่เรียกว่า “ผัสสะ” กล่าวคือ เมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รสรับรส กายได้สัมผัส และใจได้รับรู้อารมณ์ ความรู้สึก ข้อมูลเหล่านี้ก็จะถูกส่งไปยัง “จิต” ซึ่งทำหน้าที่ 3 อย่างคือ “รับรู้” “รู้สึก” และ “คิด” (สมภาร พรหมทา, 2559 :5) ทำให้เกิดการรับรู้ต่อการกระทบสัมผัสทางอายตนะภายนอกและอายตนะภายใน ขึ้นต่อมาก็เกิดเวทนาขึ้น คือ เกิดความรู้ขึ้นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เวทนา (Feeling) คือ การรับรู้ความรู้สึกต่ออารมณ์หรือสิ่งที่ถูกรับรู้ ซึ่งจะเกิดทุกครั้งที่มีการรับรู้โดยอาจจะเกิดความรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉยๆ ไม่สุข และไม่ทุกข์ จากเวทนาจึงจะนำไปสู่ขั้นของสัญญา (Perception) คือ การกำหนดหมายหรือจำได้หมายรู้ต่อสิ่งที่รับรู้และจำมา ซึ่งความรู้ในระดับสัญญาจะเป็นจุดแยกของความรู้ กล่าวคือ จะแสดงลักษณะและประเภทของความรู้เป็นความรู้ที่ถูกต้องและความรู้ไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทจำแนกสัญญากับการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยออกเป็น 2 อย่าง คือ

2. การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยที่เกิดจากปัญจสัญญา การรับรู้ด้วยอำนาจของปัญจสัญญาเป็นการรับรู้ที่เกิดจากการปรุงแต่งเสริมเติมอำนาจของ ตัณหา มานะและทิฐิ (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, 2552 :16) ก่อให้เกิดอวิชชา คือ ความไม่รู้สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง การหมายรู้แบบนี้เป็นของปุถุชน เป็นสัญญาที่คิดปรุงแต่งอารมณ์ให้พิสดาร ด้วยแรงผลักดันของตัณหา มานะ ทิฐิ สัญญา ประเภทนี้จึงเป็นการรู้จำและมองสิ่งต่างๆ ไม่ตรงตามความเป็นจริงเกิดเป็นสัญญาวิปาส จิตวิปาส และทิฐิวิปาส คือ รับรู้ผิดจากความ เป็นจริง เพราะหมายรู้ผิดพลาด คิดคลาดเคลื่อนและเห็นวิปริตจากความเป็นจริง เป็นลักษณะของสัญญาที่ขาดปัญญาควบคุมกำกับเป็นสัญญาที่ก่อให้เกิดวงแห่งวัฏฏสงสาร คือ เป็นการหมายรู้ที่บิดเบือนออกไปจากความเป็นจริง มีการปรุงแต่งโดยเอาความรู้สึกแห่งตัวตนเข้าไปผูกพัน กระบวนการรับรู้เรียกว่า กระบวนการรับรู้แบบสังสารวัฏฏ์ อันจะนำไปสู่

การหลงผิดการเข้าใจผิดและนำไปปฏิบัติอย่างผิดพลาดอันเป็นหนทางแห่งทุกข์และวงจรการเวียนว่ายตายเกิดเป็นเป้าหมายที่ไม่ถูกต้องตามกระบวนการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยตามความเป็นจริง เพราะความรู้ยังคงอยู่กับภาวะและเหตุแห่งทุกข์ทั้งปวง ดังภาพแผนภูมิต่อไปนี้

จากหลักการข้างต้นจะเห็นว่า กระบวนการรับรู้ช่วงที่ 1 เป็นช่วงระยะเวลาของการรับรู้ที่บริสุทธิ์โดยเริ่มจากจักขุจนถึงเวทนาจัดเป็นกระบวนการรับรู้บริสุทธิ์ตามธรรมชาติ เพราะข้อมูลที่รับรู้ยังไม่ถูกปรุ้งแต่งให้ผิดแปลกจากความเป็นจริงซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ส่วนกระบวนการรับรู้ช่วงที่ 2 เป็นช่วงที่จิตเริ่มนำข้อมูลเก็บไว้ในสัญญาว่า “ตรึกตรอง” และ “ปรุ้งแต่ง” หรือ “สร้างสรรค์” ที่ถูก “แทรกแซง” (Intrusion) ภายใต้อิทธิพลของกิเลสปัญจะ คือ ตัณหา มานะ และทิฏฐิ แล้วทำให้เกิดโลกแห่งตัวตนและของฉันตามมา จากนั้นจะมีสัญญาอีกประเภทหนึ่งทำหน้าที่ “จดจำ” หรือ “หมายรู้” ข้อมูลที่ถูกปรุ้งแต่งขึ้นนั้น “ทับซ้อน” ลงไปอีกโดยเรียกสัญญาประเภทนี้ว่า “ปัญจสัญญาสังขาร” เป็นสัญญาที่หมายรู้ข้อมูลที่ถูกรุ้งแต่งขึ้นภายใต้อิทธิพลของกิเลสปัญจะ ซึ่งต่างจากสัญญาตามปกติที่หมายรู้ข้อมูลที่รับรู้ทางอายตนะความเนิ่นช้ายาวนานและความซับซ้อนยุ่งเหยิงในสังสารวัฏตามความหมายของคำว่า “ปัญจะ” ก็อยู่ที่กระบวนการรับรู้ช่วงที่ 2 นี้ ซึ่งการรับรู้แบบนี้เกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตประจำวันของปุถุชนทั่วไป โดยที่เราอาจจะไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวแต่ไม่ได้ให้ความสนใจ เพราะมันเกิดบ่อยจนเคยชินจึงรู้สึกว่ามีเรื่องแปลกอะไร แต่พระพุทธศาสนามองว่าเรื่องนี้สำคัญมาก ถือว่าเป็นภัยแห่งความทุกข์ในสังสารวัฏถ้าไม่ได้รับการแก้ไขแล้วยังยึดเยื้อยาวนานและซับซ้อนยุ่งเหยิงออกไปเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยในระดับปัญจสัญญานี้ นับว่ากระบวนการรับรู้จะเริ่มจากการประจวบกันขององค์ประกอบ 3 อย่าง คือ จักขุ + รูป + วิญญาณ ทำให้เกิดการรับรู้หรือผัสสะ จากผัสสะทำให้เกิดเวทนา ในช่วงเริ่มต้นจนถึงช่วงเวทนาจัดเป็นจุดเชื่อมต่อที่เป็น “จุดพลิกผัน” (Turning Point) นี้เป็นการรับรู้ด้วยการหมายรู้ข้อมูล (สัญญา) การตรึกอารมณ์ข้อมูล (วิตักกะ) การคิดปรุ้งแต่งข้อมูล (ปัญจะ) แล้วจบลงที่แงต่างๆ ของปัญจสัญญา โดย

ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นของการรับรู้ นั้นจนถึงเวทนาเป็นการแสดงความสัมพันธ์ตามเหตุปัจจัยล้วนๆ ยังไม่มีเรื่องบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ช่วงต่อจากเวทนาเป็นต้นไป จะมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง ในฐานะผู้กระทำการต่อโลกด้วยการปรุงแต่งในลักษณะต่างๆ และมีโลกแห่งสามัญวิสัยเป็นที่ถูกกระทำสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะกระบวนการรับรู้ถูกแทรกแซงจากอิทธิพลของกิเลสกลุ่มปัญญาจะ นอกจากนี้ การรับรู้โลกดังกล่าวนั้น “ตกผลึก” กลายเป็น “ทิฏฐิ” หมายความว่า เป็นความเห็นความเชื่อที่ลงตัวแล้ว และมีผลต่อวิถีชีวิตของบุคคลและสังคม การรับรู้ในลักษณะนี้ ทุกคนจะมีโลกประสบการณ์เป็นของส่วนตัวเรียกว่า “มีโลกเป็นของตัวเอง” แม้หลายคนจะมองเห็นสิ่งเดียวกัน แต่ก็ไม่ใช่ว่าเนื้อหาประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละคนจะต้องเหมือนกัน เพราะคนส่วนใหญ่มักเลือกรับรู้เฉพาะมุมที่ตนสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ “ความโน้มเอียง” ทางจิตใจของแต่ละคนเป็นสำคัญ แม้แต่ละคนจะมีประสบการณ์เหมือนกัน แต่การให้คุณค่าและความหมายแก่ประสบการณ์นั้นก็ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน การรับรู้ที่ไม่บริสุทธิ์นี้ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทคือสาเหตุสำคัญของความทุกข์ในชีวิตของมนุษย์

2. การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยที่เกิดจากสัญญาบริสุทธิ์ การรับรู้ที่เกิดจากสัญญาบริสุทธิ์ คือ การหมายรู้ที่ไม่มีการปรุงแต่งเสริมเติมต่อให้บิดเบือนออกไปจากความเป็นจริง เป็นการหมายรู้ของพระอรหันต์ที่ไม่มีกิเลสเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ ถ้าในสัญญาเป็นการจำได้หมายรู้เป็นไปในลักษณะที่จิตไม่มีกิเลสตัดหน้าด้วยอำนาจแห่งโลภะ โทสะและโมหะ ความรู้ประเภทนี้จัดเป็นความรู้ที่ตรงตามความเป็นจริง หรือ สัญญาบริสุทธิ์ คือ ความรับรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง การรับรู้ที่เป็น “กุศลสัญญา” เป็นการหมายรู้ที่ตรงตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกแห่งสามัญวิสัยตามธรรมชาติอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นไปตามหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ถือว่าเป็นการรับรู้ในแง่ปรมาตม ไม่มีการเอาความรู้สึกตัวตนเข้าไปผูกพัน ปรุงแต่ง เป็นแต่เพียงสักว่ารู้เท่านั้น เป็นการรับรู้ลักษณะเช่นนี้นำไปสู่กระบวนการรับรู้แบบวิวิธภูมิ หรือกระบวนการรับรู้ของพระอรหันต์ อันเป็นกระบวนการที่สมารถนำมนุษย์ไปสู่ความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับโลกแห่งสามัญวิสัยและชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทหมายเอาเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับการดับทุกข์เท่านั้น และนำพาชีวิตให้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงอันมีเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

จากการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยในระดับสัญญาทั้ง 2 อย่าง โลกแห่งสามัญวิสัยมีผลเกี่ยวเนื่องต่อกระบวนการรับรู้แบบสังสารวัฏฏ์และกระบวนการรับรู้แบบวิวิธภูมิ กระบวนการรับรู้แบบสังสารวัฏฏ์ เป็นผลเกี่ยวเนื่องต่อความรู้ในระดับสัญญาที่เป็นสัญญาไม่บริสุทธิ์ เรียกว่า “อกุศลสัญญา” เป็นการรู้จำอย่างไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง จึงทำให้เกิดการกระทำ

การพูดและการคิดที่ผิดพลาดและผลคือ อกุศลกรรมอันเป็นผลของการกระทำที่มีผลต่อการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏหรือวัฏสงสาร ไม่สามารถนำพาชีวิตให้พ้นทุกข์ได้ ส่วนกระบวนการรับรู้แบบวิวิธภูมิ เป็นผลเกี่ยวเนื่องต่อความรู้ในระดับสัญญาคือสัญญาบริสุทธิ์ การรับรู้ในขั้นนี้จะเป็นกุศลสัญญา เป็นการหมายรู้ที่ตรงตามความเป็นจริงก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกแห่งสามัญวิสัยตามธรรมชาติที่เป็นจริง ตรงตามหลักไตรลักษณ์ และเป็นการรับรู้เชิงปรมาตม ไม่มีการเอาความรู้สึกแห่งตัวตนเข้าไป “ผูกพัน” หรือ ประทุษร้าย เป็นแค่เพียง“สักแต่ว่ารู้”เท่านั้น จึงเป็นกระบวนการรับรู้ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นกระบวนการรับรู้ที่นำพาชีวิตพ้นทุกข์และก้าวไปสู่จุดหมายในชีวิตได้

โลกแห่งสามัญวิสัยกับการเกิดทุกข์

การรับรู้โลกด้วยเหตุที่มนุษย์เป็นผู้สร้างหรือเป็นผู้ให้ความหมายนั้นจากการพิจารณาจะเห็นได้ว่าบางครั้งมนุษย์ต่างได้รับรู้หรือเห็นในสิ่งเดียวกัน แต่การรับรู้โลกที่เป็นไปตามการสร้างหรือการบัญญัติให้คุณค่า ความหมาย คือ การเอาความเป็นตัวตนใส่เข้าไปในโลกแห่งสามัญวิสัยหรือเอาตัวตนเข้าไปพร้อมกับโลกภายนอกคือสิ่งต่างๆ แล้วเกิดเวทนาคือความรู้สึกต่างๆ เช่น ความพึงพอใจ ความเสียใจ แสดงให้เห็นว่าในการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยในลักษณะเช่นนี้กลับกลายเป็นผลสะท้อนกลับมาให้เกิดความทุกข์แก่มนุษย์ในการสร้างหรือบัญญัติความหมายให้กับโลกภายนอกถ้าเราได้สร้าง มีความคาดหวัง หรือกำหนดให้มันเป็นไปตามความต้องการของเรา แล้วผลที่ได้ออกมาเป็นไปอย่างที่เราต้องการ เราก็จะรู้สึก ว่าตนเองสมหวัง คือ มีความสุข หากสร้างหรือบัญญัติความหมายให้กับมันแล้ว ผลที่ออกมาไม่เป็นไปตามที่ปรารถนาหรือต้องการ โลกที่เราสร้างขึ้นก็จะส่งผลให้เกิดความทุกข์แก่เรา การสร้างโลกนี้ มิได้มีความหมายว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างสิ่งต่างๆ ให้เกิดขึ้น แต่มนุษย์เป็นผู้สร้างและการสร้างของมนุษย์ คือ การคิดปรุงแต่งไปตามเจตนาารมณ์ของตน เพื่อความเข้าใจเรื่อง การสร้างโลกหรือการบัญญัติให้ความหมายว่าเป็นเหตุแห่งทุกข์สมมติว่า ชายคนหนึ่ง คือนาย ก.ได้รู้จักหญิงคนหนึ่ง คือ นาง ข.โดยสภาพที่แท้จริง นาง ข.เป็นเพียงชื่อที่ใช้หรือเป็นคำๆหนึ่งในภาษาที่ใช้เรียกคนๆหนึ่งว่า นาง ข.และ นาง ข.ก็เป็นเพียงกลุ่มชั้น 5 ซึ่งประกอบด้วยจิต เจตสิกและรูป แต่มีบางคนที่ยังนึก นาง ข.ได้บัญญัติหรือสร้างให้ นาง ข.เป็นอะไรก็ได้สำหรับคนเหล่านั้น เช่น สร้างให้ นาง ข.เป็นเพื่อน เป็นพี่เป็นน้อง ทั้งที่ความเป็นเพื่อน ความเป็นพี่ ความเป็นน้อง ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ มิได้มีอยู่ในสภาพดั้งเดิมของ นาง ข.แต่

คุณสมบัติเหล่านี้ได้มาจากบุคคลภายนอกที่รู้จักกับ นาง ข. แล้วสร้างหรือบัญญัติให้ความหมายกับเธอ

สำหรับ นาย ก. เมื่อรู้จักกับ นาง ข. แต่ยังมีได้ปรุงแต่งหรือสร้างให้ นาง ข. เป็นอะไร สำหรับตัวเขาสิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นกับ นาง ข. หรือ นาง ข. กระทำสิ่งใดก็ตามให้กับ นาย ก. และ นาย ก. ก็ยังไม่มีความรู้สึกหรือรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของนาง ข. แต่ถ้า นาย ก. ได้สร้างให้ นาง ข. เป็น เช่น นาง ข. จะต้องการคอยดูแลเอาใจใส่ นาย ก. เพียงผู้เดียว นาง ข. จะต้องไม่สนใจใครหรือไปเกี่ยวกับใคร จะเห็นว่า สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับ นาง ข. ส่งผลต่อความสุข ความทุกข์ของนาย ก. และถ้า นาย ก. ควบคุมให้ นาง ข. เป็นไปตามที่เขาต้องการได้ นาย ก. จะได้รับความสุข แต่ถ้า นาย ก. ควบคุมให้ นาง ข. เป็นไปตามความต้องการไม่ได้ ผลก็คือ นาย ก. จะต้องทุกข์ นี่คือ ต้นเหตุแห่งทุกข์ ความทุกข์ที่เกิดขึ้น จากการสร้างหรือบัญญัติ ถ้าไม่มีการสร้างหรือบัญญัติ ความทุกข์จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น ความทุกข์เป็นผลที่เกิดจากการสร้างและการบัญญัติให้ความหมายกับสิ่งที่มนุษย์เข้าไปรับรู้เกิดจากการไม่เห็นเห็นโลกตามที่มันเป็นจริง แต่ไปฉวยหรืออยากให้โลกเป็นไปตามความต้องการของตนเอง (วิทย์ วิศทเวทย์, 2553 :7)

ฉะนั้น มนุษย์รู้จักโลกภายนอกได้โดยผัสสะ ขณะเดียวกันความสุขและความทุกข์ก็เกิดขึ้นเนื่องจากรับรู้โลก เหตุที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะว่า ในขณะที่เรารับรู้โลกภายนอกนั้น เรามิได้รับรู้มันอย่างที่เป็นอยู่ และไม่รับรู้ตามธรรมชาติของโลกที่เป็นไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์(the Three Characteristics) และกฎอิทัปปัจจยตา (พุทธทาส ภิกขุ, 2541 :44) แต่มนุษย์รับรู้โลกพร้อมกับสร้างโลกขึ้นใหม่เป็นการให้ความหมายใหม่ผ่านการตกแต่งโลกตามธรรมชาติ และพยายามที่จะควบคุมมันให้เป็นไปตามความปรารถนาของเรา หรือให้มันเป็นไปตามความหมายใหม่ที่พยายามสร้างให้แก่นั่น ถ้าเป็นไปตามที่เราปรารถนา โลกที่เกิดจากการรับรู้ ก็ส่งผลให้เกิด “สุขเวทนา” แต่ถ้าไม่เป็นไปตามที่เราปรารถนา เนื่องจากโลกภายนอก(Objective World) นั้นอยู่ภายใต้กฎแห่งไตรลักษณ์ คือ มันไม่เที่ยง มันเป็นทุกข์ และไม่มีตัวตน แต่เรารับรู้มันตามใจปรารถนาของเราและเข้าใจผิดในธรรมชาติของโลกผลคือเกิดทุกข์เวทนา (Painful Feeling)

โลกแห่งสามัญวิสัยกับความดับทุกข์

โดยความเป็นจริงมนุษย์มีความสัมพันธ์กับโลกแห่งสามัญวิสัยหรือโลกภายนอกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่เป็นเช่นนี้เพราะมนุษย์มีอายตนะที่สามารถรับรู้โลกภายนอกได้ เนื่องด้วยมนุษย์มีอายตนะที่สามารถรับรู้โลกภายนอกได้และในบางครั้งความสัมพันธ์นั้นก็ก่อให้เกิดปัญหากับมนุษย์คือก่อให้เกิดความทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจตัวเรา และโลกที่เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทางอายตนะภายในให้ชัดเจนและควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นจริงของโลกทั้งสองระหว่างมนุษย์กับโลกแห่งสามัญวิสัยในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นเรื่องสัจจะ 2 อย่าง คือ

1. สมมติสัจจะ (Conventional Truth) คือ ความจริงอย่างสมมติ ได้แก่ สิ่งที่ชาวโลกบัญญัติขึ้นเพื่อการรับรู้ร่วมกัน โดยที่สิ่งนั้นไม่มีความเป็นจริงในตัวเอง การสมมติว่าเป็นนั้น เป็นนี้ ว่าอย่างนั้น ว่าอย่างนี้ เป็นของสมมติไม่ใช่ของจริงแต่เป็นความจริงตามที่สังคมมีความเห็นร่วมกันเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารในการยังประโยชน์ให้สำเร็จในชีวิตประจำวัน เช่น พ่อ แม่ ลูก แมว สุนัข ต้นไม้ ภูเขา คน สัตว์ ไม้เท้า แก้ว บ้าน และ รถยนต์ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดเป็นเพียงความจริงในระดับสมมติบัญญัติอันเป็นผลรูปสำเร็จที่เกิดจากการประมวลกันเข้าระหว่างธาตุและขันธ 5 สิ่งเหล่านี้เกิดจากการรวมตัวของขันธ 5 จึงไม่มีความเป็นจริงโดยสภาวะของตนเอง จัดเป็นความจริงโดยสมมติของชาวโลก เพื่อใช้ประโยชน์ในการสื่อสาร

2. ปรมัตถสัจจะ (the Absolute Truth) หมายถึง ความจริงโดยปรมัตถ์ เป็นความจริงตามความหมายอันแท้จริงตรงตามสภาวะ การพิจารณาในระดับปรมัตถ์นี้มีจุดประสงค์ของการพิจารณาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เท้าทันตามความเป็นจริงของสรรพสิ่งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งได้แก่การหยั่งรู้สัจธรรมเพื่อจะทำลายการยึดมั่นถือมั่นที่เป็นสาเหตุของการทำให้หลงผิดทำให้หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์

ในการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยตามหลักพระพุทธศาสนาน เมื่ออายตนะสัมผัสกับโลกภายนอก และเกิดความรับรู้ รูป รส กลิ่น เสียงและโผฏฐัพพะ ย่อมต้องมีการให้ความหมายหรือมีการบัญญัติเกิดขึ้น มิเช่นนั้นข้อมูลเกี่ยวกับโลกภายนอกก็ไร้ความหมายสำหรับมนุษย์ เพียงแต่เป็นการบัญญัติให้ความหมายในแง่สมมติบัญญัติ ในบางครั้งการรับรู้ของมนุษย์มิได้รับรู้โลกเฉพาะในแง่สมมติบัญญัติเท่านั้น แต่ยังมีการปรุงแต่งหรือบัญญัติสร้างให้โลกมีความหมายขึ้นมาซึ่งการรับรู้โลกภายนอก ในลักษณะนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์

และจากการที่มนุษย์มีอายตนะที่สามารถติดต่อกับโลกภายนอก เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกโดยทางอายตนะ หรือหยุดรับรู้โลกในแง่สมมติบัญญัติ แต่สิ่งที่มนุษย์ต้องหยุดคือ หยุดการให้ความหมายใหม่แก่โลกภายนอก ที่เกิดจากความปรารถนาแห่งตนที่เอื้อให้เกิดความทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสให้มนุษย์ทุกคนตระหนักรู้เท่าทันภาษาที่ใช้ว่าเพียงสมมติบัญญัติ เพื่อสะดวกในการสื่อสารเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วทุกสิ่งล้วนตกอยู่ภายใต้ความเป็นปรมาตม์ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์มิได้ปฏิเสธการรับรู้ของโลกภายนอกในแง่สมมติ แต่มนุษย์ควรจะแยกแยะให้ออกว่าในขณะนั้นรับรู้โลกภายนอกนั้นก็รับรู้ในระดับสมมติบัญญัติพร้อมกับเข้าใจความเป็นจริงของโลกในแง่ของปรมาตม์ด้วย สมดังพระพุทธพจน์ข้อว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราไม่ขัดแย้งกับโลก แต่โลกขัดแย้งกับเราผู้กล่าวเป็นธรรมไม่ขัดแย้งกับใคร ๆ ในโลก สิ่งใดที่บัณฑิตในโลกสมมติว่าไม่มี แม้เราก็ก้าวสิ่งนั้นว่า ‘ไม่มี’ สิ่งใดที่บัณฑิตในโลกสมมติว่ามี แม้เราก็ก้าวสิ่งนั้นว่า ‘มี’”

“เหล่านี้เป็นชื่อตามโลก เป็นภาษาของโลก เป็นโวหารของโลก เป็นบัญญัติของโลก ที่ตถาคตกล่าวอยู่มิได้ยึดถือ”

จากพระพุทธพจน์ข้างต้นจะเห็นว่า สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนมีความจริงอยู่ 2 ประการ คือความจริงที่ปรากฏอยู่ภายนอกที่เราต่างก็คุ้นเคยกันอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อเห็นวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ตัวก็รู้ทันทีว่าคืออะไร ทำมาจากวัสดุอะไร มีประโยชน์หรือมีโทษอย่างไร แล้วยังรู้จักชื่อของวัตถุสิ่งของเหล่านั้น ความจริงที่เราเกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งของคน สัตว์ ตลอดจนทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตล้วนเป็น “ความจริงชั้นนอก” อย่างที่เรียกว่า “บัญญัติธรรม” หรือ “สมมติบัญญัติ” หรือ “สมมุติสัจจะ” (Artificial Truth) ยังมีความจริงอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นความจริงแท้โดยธรรมชาติ หรือเป็นธาตุแท้ของสรรพสิ่งที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังของความจริงประการแรก เป็นความจริงชั้นในที่มีความหมายลึกที่สุด เป็นความจริงที่ปราศจากความมีตัวตนและปราศจากความเป็นเจ้าของ ความจริงเช่นนี้เรียกว่า “ปรมาตม์สัจจะ” (Ultimate Truth or Absolute Truth) สัจจะทั้ง 2 อย่างมีความสำคัญทำให้มนุษย์นั้นมี “การปฏิบัติ” และมี “ท่าที” ต่อโลกแห่งสามัญวิสัยหรือโลกภายนอกที่วิ่งเข้ามา “ปะทะ” ชีวิตในแต่ละวันได้อย่างถูกต้องโดยไม่เป็นความทุกข์จนเกินควร เพราะโลกภายนอกนั้นมิได้เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ แต่เกิดจากการที่มนุษย์เรารับรู้และสร้างโลกขึ้นมาใหม่ตามความอยากของตนเอง ต่างหากที่ก่อให้เกิดความทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้ถ้าจะแก้เหตุแห่งทุกข์ ก็

ต้องปรับการรับรู้ของตนเองให้ตรงกับความเป็นจริงของโลกแห่งสามัญวิสัยด้วยหลักของสัจจะ 2 ประการข้างต้น

บทสรุป

พระพุทธศาสนาเถรวาทยอมรับว่า มนุษย์สามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ มากมายในโลกนี้ที่ปรากฏอยู่ในสภาพแวดล้อมรอบตัวเราผ่านกระบวนการรับรู้เป็นความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างมนุษย์อยู่ในสถานะ คือ “ผู้รู้” และโลกแห่งสามัญวิสัยอยู่ในสถานะคือ “สิ่งที่ถูกรู้” การรับรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ “ผู้รู้” “สิ่งที่ถูกรู้” และ “วิญญาน” องค์ประกอบทั้ง 3 เกิดการ “กระทบกัน” หรือ “สัมผัสกัน” สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ “ความรู้สึก” ต่อสิ่งที่ถูกรับรู้ อาจจะเป็นความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ลักษณะการทำหน้าที่เช่นนี้เรียกว่า “เวทนา” หลังจากที่เกิดได้รับการเรียนรู้จากผัสสะต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามช่องทางในการรับรู้ และ จิตก็จะทำหน้าที่จดจำต่อการรับรู้และเรียนรู้สิ่งเหล่านั้นเรียกว่า “สัญญา” คือ การจำได้หมายรู้ต่ออารมณ์ ในการรับรู้และจดจำต่ออารมณ์ต่าง ๆ นั้น บางครั้งก็เกิดความชอบบ้าง ไม่ชอบบ้าง อันเป็นลักษณะของจิตที่เข้าไปปรุงแต่งอารมณ์โดยการนึกคิด ปรุงแต่งจิตให้คิดดี คิดชั่ว หรือเป็นกลางๆ เรียกลักษณะของจิตที่ทำหน้าที่เช่นนี้ว่า “สังขาร” อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการรับรู้โลกภายนอกของมนุษย์ก็จะดำเนินไปตามขั้นตอนตามลำดับด้วยการเริ่มตั้งแต่อายตนะไปกระทบอารมณ์โดยมีวิญญานเป็นตัวรู้แล้วเกิดเวทนา สัญญา และสังขารตลอดจนการจำและรับรู้อารมณ์เหล่านั้น

ดังนั้น สิ่งสำคัญที่มนุษย์ควรทำในขณะที่มีการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทคือมนุษย์ควรมี “สติ” (Mindfulness) รู้อย่างเท่าทัน ในขณะที่อายตนะของเราสัมผัสกับโลกภายนอก และเกิดความรับรู้ รูป รส กลิ่น เสียงและโผฏฐัพพะย่อมต้องมีการให้ “ความหมาย” หรือมี “การบัญญัติ” เกิดขึ้น การรับรู้โลกภายนอกในลักษณะเช่นนี้ จะไม่ทำก่อให้เกิดความสุขหรือความทุกข์ให้กับมนุษย์ ในบางครั้งการรับรู้ของมนุษย์มิได้รับรู้โลกเฉพาะในแง่ “สมมติบัญญัติ” เท่านั้น แต่ยังมี “การปรุงแต่ง” หรือ “บัญญัติสร้าง” ให้โลกมีความหมายขึ้นมาซึ่งการรับรู้โลกภายนอก ในลักษณะนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์ และจากการที่มนุษย์มีอายตนะที่สามารถติดต่อกับโลกภายนอก เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกโดยทางอายตนะหรือหยุดรับรู้โลกในแง่สมมติบัญญัติ แต่สิ่งที่มนุษย์ “ต้องหยุด” คือ หยุดการให้ความหมายใหม่แก่โลกภายนอกที่เกิดจากการรับรู้ที่มักจะ

ให้เป็นไปตามอำนาจของความปรารถนาแห่งตนที่จะเป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดความทุกข์ โลกแห่งสามัญวิสัยตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทแม้จะไม่ได้เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ แต่การที่มนุษย์เรารู้และสร้างโลกขึ้นมาใหม่ตามความอยากของตนเอง ต่างหากที่ก่อให้เกิดความทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้ถ้าจะแก้เหตุแห่งทุกข์ แต่อีกด้านของโลกแห่งสามัญวิสัยนั้นพบว่า เป็นสิ่งที่มนุษย์ควรทำความเข้าใจให้ตรงตามความเป็นจริง ด้วยความรู้เท่าทันตามกระบวนการรับรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท หากมองในแง่นี้โลกแห่งสามัญวิสัยก็ยังมีคุณค่าหรือเป็นสภาพเอื้อต่อการดับทุกข์ของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทได้

เอกสารอ้างอิง

- ฐานิสรา ประธานราษฎร์นิกร .(2552), *อภัยกตปัญหาปัญหาที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์*.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศยาม,
- ประยงค์ จันทรแดง . (2556). *ชีวิตมุมมองจากพระพุทธศาสนา* . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ,
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่มที่ 4, 9, 17 18, 24,31,34,
- พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร,ดร. (2552), “*ทฤษฎี : บทบาทของความเห็นความเชื่อในการชี้นำชีวิตและสังคม*”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม 2552.
- พระมหาอุทัย ญาณธโร. (2539). *วิถีแห่งกลไกแบบพุทธ : อภิปรัชญาของพุทธศาสนา*.
กรุงเทพฯ : Buddha’s Path Follower.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) .(2543), *พุทธธรรมฉบับประมวลธรรม* . กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9, ราชบัณฑิต) (2550) . *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ ชุดศัพท์วิเคราะห์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2553). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*.
พิมพ์ครั้งที่ 20 .กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- _____. (2548), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*.พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2548.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2556), *ปลดปล่อยชีวิตพิชิตกรรม*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้น
ส่วนจำกัด เซน ปรีนติ้ง, 2556.

พุทธทาสภิกขุ. (2541), *ปฏิบัติสมุปปาตจากพระโอษฐ์*. พิมพ์ครั้งที่ 4 .กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ธรรมสภา.

วิทย์ วิศทเวทย์ (2553). *ปรัชญาทรรศน์ : พุทธปรัชญา . คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์*
มหาวิทยาลัย,

สมภาร พรหมทา. (2559), *พุทธปรัชญาในอภิธรรมปิฎก*. ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนทร ณ รังสี .(2535), *พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก* . กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัย.

เสถียร โพธิ์นันทะ. (2543), *แนวพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

